

УДК: 347.714(497.11)

CERIF: S 144

ТИП РАДА: ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2103305J

др **Татјана ЈЕВРЕМОВИЋ ПЕТРОВИЋ** *
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду,
Србија

ЕЛЕКТРОНСКА РЕГИСТРАЦИЈА ОСНИВАЊА ПРИВРЕДНИХ ДРУШТАВА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ**

Сажетак

Аутор се у раду бави постојећом електронске регистрације оснивања привредних друштава у праву Републике Србије. Први пут је овај постојећи омогућен 2017. године ради електронске регистрације предузетника, а недуго затим и оснивања једночланој и вишечланој друштва са ограниченом одговорношћу.

Постојећи се у целини изводи електронским путем. Омогућено је електронско подношење регистрационе пријаве оснивања привредној друштва, као и електронско поштомисање пријаве коришћењем квалификованој електронској пошти. Такође је предвиђена могућност сачињавања и достављања електронских или дигитализованих докумената и њихово електронско поштомисање. Најзад, електронска регистрација се окончава достављањем одлуке регистрационог органа у електронској форми на регистрованој електронској адреси за пријем електронске поште.

* Електронска адреса аутора: tatjana.jp@ius.bg.ac.rs.

** Рад је написан на основу истраживања спроведеног за потребе пројекта Правног факултета Универзитета у Београду „Епидемија. Право. Друштво“ за 2021. годину.

Увођење електронске регистрације, а затим и њена шира и ефикаснија примена, представљају један од важних циљева у даљем унапређењу ефикасности електронске регистрације у Републици Србији. Овај електронски дошао је до изражаја и током пандемије Covid-19, где електронски регистрација могу да буду од значаја у даљем унапређењу овој електронски регистрације.

Кључне речи: *Електронска регистрација. – Оснивање привредних друштва. – Квалификовани електронски регистрација. – Електронски документи. – COVID-19.*

I Увод

Електронска регистрација представља нов и савремен поступак регистрације података и докумената привредних друштва електронским путем.¹ Овај начин регистрације омогућава да се поступак спроводи електронским путем – прикупљањем, достављањем, обрадом докумената и података, као и достављањем одлука донетих у поступку регистрације привредних друштва. Електронска регистрација најчешће подразумева и да се подаци и документи, који су достављени и регистровани коришћењем електронских средстава, даље чувају, и да се о њима води евиденција у електронској форми. Електронска форма је такође могућа и приликом објављивања података и докумената из регистра. Иако међусобно повезани, електронски поступци регистрације, евиденције и објављивања су, према могућности да се спроведу електронским путем, до сада били различито уређени и код нас, и у упоредном праву. Такође, могућност спровођења електронске регистрације не искључује нужно могућност спровођења овог поступка другим, стандардним („папирним“) начином. Осим тога, могуће је да се електронска регистрација односи само на поједине радње које се предузимају током овог поступка, или на више њих, укључујући и све фазе поступ-

1 Имајући у виду изузетан значај и обим теме, на овом месту ће бити представљен само један део истраживања који се бави електронском регистрацијом. Аутор је о овој теми већ писао приликом научне обраде појма, сврхе и употребе модела оснивачких аката и њихове везе са електронском регистрацијом у монографији: Татјана Јевремовић Петровић, *Модели оснивачких аката*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2019, 106–139. Осим ње, наставак истраживања ће обухватити упоредноправну (нарочито европску) регулативу електронске регистрације, као и продубљену анализу неких од тема повезаних са електронском регистрацијом – идентификација лица приликом електронске регистрације, ограничења електронске регистрације и могуће злоупотребе приликом спровођења овог поступка. То је разлог да на овом месту неће бити речи о њима.

ка. Најзад, зависно од тога шта је предмет регистрације, није нужно да електронска регистрација буде омогућена за регистрацију сваког податка или документа – дакле јединствено, већ може да се разликује сходно околностима везаним за регистрацију појединог податка или документа. У том смислу је нарочито последњих година била у центру пажње могућност електронске регистрације оснивања привредних друштава, и то нарочито онда када постоји могућност да се не само неке, већ све фазе регистрације оснивања привредног друштва одвију искључиво електронским путем. Нарочито је у савременој литератури компанијског права било дискутовано како обезбедити ефикасније оснивање привредних друштава – за шта одговор нуди спровођење поступка оснивања електронским путем (у целини), али такође и која су ограничења и изазови таквог поступка.²

Питање електронске регистрације оснивања привредних друштава било је врло актуелно и током пандемије Covid-19. Наиме, ограничење кретања, карантин и затварање националних граница су оставили несумњив траг на привредни живот како у целом свету, тако и код нас. Врло су занимљива искуства из претходне године, укључујући

- 2 Међу бројним изворима, од нарочитог значаја је Директива ЕУ о коришћењу дигиталних средстава и поступака у компанијском праву (*Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law (Text with EEA relevance)*), OJ L 186, 11. 7. 2019), као и неколико студија које су претходиле усвајању овог документа: Оптимити студија (European Commission, *Assessment of the impacts of using digital tools in the context of cross-border company operations – Final Report*, Optimity Advisors and Tipik Legal, December 2017), доступно на адреси: https://ec.europa.eu/info/publications/digitalisation-company-law_en, 10. 6. 2021; Еверис студија (Everis for the European Commission, *Study on Digitalisation of Company Law*, DG Justice and Consumers, Brussels 2017), доступно на адреси: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/dg_just_digitalisation_of_company_law_final_report.pdf, 10. 6. 2021; као и Извештај неформалне групе стручњака компанијског права о дигитализацији у компанијском праву (The Informal Company Law Expert Group (ICLEG), *Report on digitalisation in company law*, March 2016), доступно на адреси: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2893701, 13. 6. 2021. Бројни су и теоријски радови који су обрадили ово питање. У нашој литератури вид. нарочито Т. Јевремовић Петровић, 119–136; Драган Вујисић, „Дигитализација компанијског права“, *Право и њивреда*, бр. 4–6/2019, 144–153. Међу страним изворима нарочито доминирају извори на немачком језику. Вид. нпр.: Jan Lieder, „Digitalisierung des Europäischen Unternehmensrechts: Online-Gründung, Online-Einreichung, Online-Zweigiederlassung“, *NZG*, Nr. 28/2018, 1081–1091; Ralf Knaier, „Digital first, Bedenken second? Ein kritischer Blick auf den Kommissionsvorschlag betreffend den Einsatz digitaler Instrumente und Verfahren im Gesellschaftsrecht“, *GmbHR*, Nr. 11/2018, 560–570; Lenard Bock, „Online-Gründung und Digitalisierung im Gesellschaftsrecht – Der Richtlinien-vorschlag der Europäischen Kommission“, *DNotZ*, Nr. 9/2018, 643–661; Christoph Teichmann, „Die elektronische Gründung von Kapitalgesellschaften“, *GmbHR*, Nr. 1/2018, 1–14.

и неке области пословног, нарочито компанијског права.³ Међу њима несумњиво важно место има оснивање привредних друштава током пандемије, нарочито могућност електронске регистрације оснивања током овог периода. Искуства са којима смо се суочили у последњој години би могла да буду од значаја не само у неком будућем сличном изазовном периоду, већ су нарочито важна јер могу да пруже корисне закључке у даљем унапређењу општег режима електронске регистрације оснивања привредних друштава, и уопште компанијског права. Стога је циљ овог рада да представи правни оквир електронске регистрације оснивања, као и до сада стечена искуства приликом спровођења овог поступка у Републици Србији.

II Електронска регистрација оснивања привредних друштава – правни оквир

Електронска регистрација ради регистровања отпочињања привредне делатности први пут је омогућена у Србији у Агенцији за привредне регистре 2017. године. У првом тренутку је електронска регистрација омогућавала регистрацију предузетника, а од краја 2018. године и регистрацију оснивања једночланог друштва са ограниченом одговорношћу. Ову могућност су у прва два месеца након њеног увођења искористила чак 28 новооснована једночлана друштва са ограниченом одговорношћу.⁴ Након ове обазриво сужене могућности електронске регистрације оснивања само за једночлана привредна друштва у форми друштва са ограниченом одговорношћу, она је средином 2019. године проширена и на вишечлано друштво са ограниченом одговорношћу.⁵

3 Већ о првим реакцијама и утицају на поједина питања компанијског права, попут дејства пандемије на правила о капиталу, стечају, електронским седницама скупштине, објављивању и нарочито финансијском извештавању, вид. Marco Ventoruzzo, Pierre-Henri Conac, Holger Fleischer, Jesper Lau Hansen, Maarten J. Kroeze, Hanno Merkt, Andrés Recalde Castells, Christoph Teichmann, Marieke Wyckaert, „Editors’ Note: Europe Faces COVID-19“, *ECFR*, Nr. 2/2020, 126. Вид. посебно и: Luca Enriques, „Pandemic-Resistant Corporate Law: How to Help Companies Cope with Existential Threats and Extreme Uncertainty During the Covid-19 Crisis“, *ECFR*, Nr. 3–4/2020, 257–273; Angelo Borselli, Ignacio Farrando Miguel, „Corporate Law Rules in Emergency Times Across Europe“, *ECFR*, Nr. 3–4/2020, 274–317; OECD, National Corporate Governance Related Initiatives During the COVID-19 Crisis: A Survey of 37 Jurisdictions, доступно на адреси: <http://www.oecd.org/corporate/national-corporate-governance-related-initiatives-during-the-covid-19-crisis.htm>, 10. 6. 2021.

4 Вид. вести Агенције за привредне регистре од 20. децембра 2018. године, односно 28. јуна 2019. године: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

5 У званичним документима ЕУ, наводи се да је потпуно електронска регистрација оснивања у тренутку састављања овог документа била могућа у 17 земаља чланица

Увођење електронске регистрације оснивања нарочито је у Србији било подстакнуто потребом напретка на *Doing Business* листи Светске банке. Било је и ставова да би ради даљег напретка Србије на тој листи могло да се размишља о искључивој електронској регистрацији оснивања привредних друштава, као што је то случај са неким другим областима у надлежности Агенције за привредне регистре (нпр. грађевинске дозволе, финансијски извештаји).⁶ Електронска регистрација оснивања и њено ефикасније функционисање и даље су један од приоритета у овој области. У том циљу је Влада Републике Србије усвојила Програм за унапређење позиције Републике Србије на ранг-листи Светске банке о условима пословања – *Doing Business* за период 2020–2023. године.⁷ Њим је формирана заједничка група, чији је циљ израда Акционог плана и његово континуирано праћење. Међу најзначајнијим областима које је овај план обухватио, налази се и отпочињање пословања. За ову област од највећег је значаја унапређење регулативе у погледу броја процедура, времена, трошкова и уплаћеног минималног капитала за почетак пословања друштва са ограниченом одговорношћу.⁸ Циљ усвојеног програма и даље је унапређење ефикасности поступка оснивања привредног друштва, и конкретне мере које ће се предузети у том правцу.⁹ Оне

ЕУ: Бугарска, Данска, Естонија, Финска, Француска, Италија, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка, Словенија, Шведска и Велика Британија. Вид.: Процена утицаја Предлога директиве о коришћењу дигиталних средстава и поступака у компанијском праву (*Commission Staff Working Document – Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions*, 25. 4. 2018), 14; као и Оптимити студија, 30–39. Позната је и ван граница ЕУ, нпр. у неким америчким правима. Вид. нпр. Robert Hamilton, Jonathan Macey, Douglas Moll, *Cases and Materials on Corporations including Partnerships and Limited Liability Companies*, Eleventh Edition, American Casebook series, West, St. Paul, 2010, 157.

6 Вид. вести Агенције за привредне регистре од 25. октобра 2019. године, доступно на адреси: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

7 Програм за унапређење позиције Републике Србије на ранг-листи Светске банке о условима пословања – *Doing Business* за период 2020–2023. године – Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, *Службени гласник РС*, бр. 89/2020.

8 Вид. Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, Методологија Светске банке, електронски документ без нумерације страна и параграфа. Према подацима из овог Програма, Србија је у погледу отпочињања пословања била на 73. месту, иако је удаљеност од најбоље замишљеног модела била релативно мала, и представљена је разликом од 10,70 поена.

9 Искључиво усмерење на регулаторне циљеве, попут ефикасности, нарочито је последњих година заступљено у овој области код нас, али је такође присутно

обухватају, између осталог, и издавање електронског квалификованог сертификата, као и признање страних електронских сертификата, даље обједињење електронских процедура, сарадњу надлежних органа и других субјеката приликом оснивања друштава, као и ширу информисаност о условима оснивања.

Од самог почетка је поступак електронске регистрације оснивања омогућио спровођење целокупног поступка оснивања привредних друштава електронским путем. Он је прво за предузетнике, а затим и привредна друштва омогућио електронско подношење регистрационе пријаве, електронско плаћање, као и слање електронског решења о регистрацији на електронску адресу подносиоца пријаве (и субјекта који се региструје). Електронска регистрација оснивања привредних друштава омогућена је након измена Закона о привредним друштвима, као и постојећим правилима која су уредила регистрацију (оснивања) привредних друштава.¹⁰

Закон о привредним друштвима изменама крајем 2018. године по први пут је у српско право унео одредбе о форми оснивачког акта у електронском облику, укључујући посебно и одредбе о потписима и овери електронског, односно дигитализованог документа.¹¹ Такође су и бројне одредбе Закона о поступку регистрације у АПР омогућиле не само функционисање регистра у електронском облику, већ нарочито и поступак електронске комуникације подносилаца регистрационе пријаве са регистром.

Пре свега, Србија је још 2004. године извршила значајну реформу система регистрације привредних друштава и почела да уводи административни поступак регистрације увођењем тзв. *једношлншерској си-*

и у компанијском праву ЕУ. Тако се и у образложењу Предлога директиве о дигитализацији компанијског права истиче да је међу најважнијим циљевима компанијског права нарочито важно подстицање ефикасности, смањење трошкова и отварање ширих могућности за пословање, уз уклањање неједнакости приликом регистрације привредних друштава. Вид. Предлог директиве о коришћењу дигиталних средстава и поступака у компанијском праву (*Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law, COM/2018/239 final – 2018/0113 (COD)*), 25. 4. 2018; даље у фуснотама: Предлог), доступно на адреси: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A239%3AFIN>, 12. 5. 2021, 4 и даље; као и Предлог, рецитал 2 и 5. Ипак, искључиво окретање ка ефикасности може да има и негативних последица. Више о овим регулаторним циљевима, садашњим трендовима и могућим исходима вид. Т. Јевремовић Петровић, 33–39.

10 Закон о привредним друштвима – ЗОПД, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018 и 91/2019; Закон о поступку регистрације у Агенцији за привредне регистре – Закон о поступку регистрације у АПР, *Службени гласник РС*, бр. 99/2011, 83/2014 и 31/2019.

11 Вид. ЗОПД, чл. 11. О његовом садржају биће речи касније.

схема. Тако се данас јединственом регистрационом пријавом Агенцији за привредне регистре (АПР), надлежном за регистрацију оснивања привредних друштава, истовремено подноси пријава за упис у регистар АПР-а и јединствени регистар пореских обвезника.¹² Привредна друштва на тај начин посредством АПР-а добијају регистарски, односно матични број, порески идентификациони број (ПИБ) и врше пријаву у Републичком ПИО фонду и Републичком фонду за здравствено осигурање. Исте предности једношалтерског система постоје и приликом електронске регистрације оснивања.

Поступак регистрације се у пракси Агенције за привредне регистре одвија у *врло крајњом року* јер је Законом предвиђен рок од пет дана од пријема пријаве за одлучивање регистратора о поднетој пријави, уз истовремено објављивање са доношењем решења којим се пријава усваја.¹³ Агенција за привредне регистре саопштава да се поступак регистрације у 98,74% случајева обавља у року од 24 сата, најчешће током истог радног дана.¹⁴ Исти кратак рок важи како у случају папирне, тако и у случају електронске регистрације оснивања.¹⁵ Најзад, поступак регистрације подразумева релативно ниске трошкове оснивања, нарочито имајући у виду и симболичан износ минималног капитала који је Закон о привредним друштвима предвидео за друштва са ограниченом одговорношћу.¹⁶

Када је реч о регулисању електронске регистрације, српско право пре свега предвиђа да је регистар у коме се воде подаци о привредним

12 Пријава такође подразумева и пријаву за паушално опорезивање предузетника и пријаву за ПДВ обвезнике. Ова јединствена пријава се врши преко тзв. „ЈРППС“ обрасца.

13 Вид. Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 15 и чл. 22 ст. 2.

14 Вид. податке са званичног сајта АПР, доступно на адреси: <https://www.apr.gov.rs/>, 1. 4. 2021.

15 Вид. вести Агенције за привредне регистре од 25. октобра 2019. године, интернет извор без броја стране.

16 ЗОПД, чл. 145. Осим тог, постоје и други трошкови приликом оснивања. Највећи трошак износи 4900 РСД и представља накнаду за регистрацију оснивања привредног друштва. Поред тога, накнада за регистрацију и објављивање оснивачког акта, статута и других докумената који се региструју и објављују износи 1000 РСД по документу; чиме укупан трошак регистрације и објављивања износи 5900 РСД. Међутим, у случају регистрационе пријаве електронским путем укупна накнада за регистрацију и објаву докумената износи 4500 РСД. Вид. Одлуку о накнадама за послове регистрације и друге услуге које пружа Агенција за привредне регистре, *Службени гласник РС*, бр. 119/2013, 138/2014, 45/2015, 106/2015, 32/2016, 60/2016, 75/2018, 73/2019, 15/2020, 91/2020 и 11/2021, чл. 2 ст. 1 и 4, чл. 5. Такође је значајна и накнада за оверу потписа на оснивачком акту, и она износи 300 РСД по потпису по страни, када је реч о папирној регистрацији, док овог трошка нема у случају електронске регистрације оснивања, јер се користи квалификовани електронски потпис који замењује оверу потписа.

друштвима, као и њихова евиденција „јединствена, централна, електронска база података и докумената“, док је објављивање дефинисано као електронско приказивање на интернет страни АПР-а, на којој је омогућен приступ подацима свим заинтересованим лицима.¹⁷ Јавност и доступност су равноправно омогућени преко интернет стране Агенције, као и непосредним увидом у регистар.¹⁸ Дакле, регистар представља електронску базу података и докумената који се воде у електронској форми. Подаци и документи у регистру такође се објављују и доступни су у електронској форми.

Даљи важан сегмент дигитализације представља могућност електронске комуникације са регистром, пре свега ради достављања података и докумената у електронском облику. Стога је дефинисан појам корисничке апликације као апликативног софтверског решења намењеног подношењу електронске пријаве.¹⁹ Тиме је омогућено да се регистрациона пријава поднесе или непосредно Агенцији, или путем поште. Непосредно подношење пријаве обухвата не само подношење пријаве у папирној, већ и у електронској форми.²⁰ Управо је електронска комуникација са регистром коришћењем корисничке апликације и подношење пријаве електронским путем представљала основ за електронску регистрацију оснивања која се одвија у целини електронским путем.

Најзад, дигитализација регистра и поступак електронске регистрације омогућавају лакшу и бржу електронску комуникацију регистра са другим органима, регистрима и службама, чиме се лакше размењују и достављају подаци и документи. Комуникација је нарочито важна на националном нивоу, али је такође од изузетног значаја и међусобна комуникација органа у прекограничним односима.

III Поступак електронске регистрације оснивања

Поступак електронске регистрације оснивања привредних друштава представља поступак у коме једна или више фаза могу да буду учињене електронским путем. Већ је било речи о општем режиму који је омогућио електронску регистрацију. На основу тог оквира је српско право омогућило спровођење целокупног поступка електронске регистрације оснивања искључиво електронским путем.²¹

17 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 2 ст. 1 тач. 1, 7 и 10.

18 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 3 ст. 1 тач. 1.

19 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 2 ст. 1 тач. 12.

20 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 9 ст. 1.

21 Вид. посебно чл. 11, 12 и 24 ст. 2 Закона о поступку регистрације у АПР.

Поступак електронске регистрације оснивања подразумева: 1. подношење *електронске регистрационе пријаве* путем корисничке апликације уз *идентификацију пријаве* и других докумената *електронским сертифицирањем*; 2. прилагање, слање и пријем *електронских докумената* и *електронске упунице накнаде за регистрацију* уз потврду о примљеној електронској пријави на електронску адресу; 3. *отправљање одлуке регистрационог органа у електронској форми* слањем на регистровану (или пријављену) адресу за пријем електронске поште.

Иако могуће да се спроведе искључиво електронским путем, електронска регистрација оснивања привредних друштава је до сада била вишеструко ограничена, а нека ограничења и даље постоје.

Пре свега, различита ограничења била су предвиђена у погледу форме привредног друштва које се оснива. Већ је наведено да су првобитно могућност електронског оснивања имали само оснивачи једночланог, а затим и вишечланог *друштва са ограниченом одговорношћу*.

Била су предвиђена и ограничења у погледу оснивача – истовремено подносилаца електронске регистрационе пријаве. Подношење електронске пријаве у првом тренутку је било дозвољено само за домаћа физичка и правна лица, као и страна физичка лица. Ових ограничења у пракси АПР више нема, те је подношење електронске пријаве дозвољено за сва физичка и правна лица (домаћа или страна) – лично или преко пуномоћника, с тим што се тренутно захтева да ова лица имају електронски потпис издат на територији Републике Србије.²²

1. Подношење регистрационе пријаве оснивања електронским путем

а) Подношење електронске регистрационе пријаве коришћењем корисничке апликације

Већ је наведено да српско право предвиђа могућност електронске комуникације са регистром, и она укључује подношење регистрационе пријаве оснивања електронским путем.²³ Наиме, регистрациона пријава Агенцији за привредне регистре може да се поднесе непосредно или путем поште. Непосредно подношење пријаве могуће је лично, у папирној форми, али се такође непосредним подношењем Агенцији сматра и подношење регистрационе пријаве у електронској форми. Ради

22 О ограничењима вид. нарочито званично упутство Агенције за привредне регистре, „еРегистрација оснивања једночланог и вишечланог ДОО“, доступно на адреси: <https://www.apr.gov.rs>, 10. 6. 2021.

23 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 2 ст. 1 тач. 12, као и чл. 9 ст. 1.

подношења регистрационе пријаве, Агенција је омогућила коришћење корисничке апликације на својој интернет страници.

У Србији је у првом тренутку у пракси било ограничено подношење електронске пријаве зависно од тога о ком лицу је реч. Тако се као подносилац електронске пријаве могао појавити само оснивач који је домаће физичко или правно лице (преко свог законског заступника), као и страном физичко лице. Супротно, електронску пријаву нису могли да поднесу оснивачи који су страна правна лица.²⁴ Касније је ово ограничење превазиђено, те је сада подношење регистроване пријаве за сва физичка и правна лица (домаћа или страна) могуће лично – и тада подносилац пријаве који је будући оснивач електронски потписује пријаву својим квалификованим електронским потписом који мора да буде издат на територији Републике Србије. У случају да подносилац пријаве иступа у својству пуномоћника, нужно је да се ово лице идентификује квалификованим електронским потписом, с тим што је у обавези да приложи пуномоћје међу електронске документе нужне ради електронске регистрације оснивања.²⁵

б) Пошћисивање пријаве и друћих докумената електронским серћификаћом

Други важан тренутак приликом подношења регистрационе пријаве електронским путем подразумева *пошћисивање пријаве и друћих докумената електронским серћификаћом*. Дакле, ради подношења регистрационе пријаве оснивања привредног друштва електронским путем, неопходно је утврђивање идентитета лица које је поднело ову пријаву, као и коришћење електронског потписа ради испуњења прописане форме правног посла који се предузима. Ово питање код нас је уређено посебним законом који је поред регулисања електронског документа уредио и основна правила о електронској идентификацији, као и о електронском потпису и његовим основним правним дејствима.²⁶

Наиме, у српском праву је предвиђено да електронски идентитет обезбеђује електронски потпис, односно печат. Степен сигурности у утврђивању идентитета на основу шеме електронског идентитета у српском праву може бити основни, средњи и висок, од чега зависе и

24 О таквој пракси АПР-а вид. вести Агенције за привредне регистре од 17. октобра 2018. године, доступно на адреси: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

25 Вид. Агенција за привредне регистре, еРегистрација оснивања једночланог и вишечланог ДОО, интернет извор без броја стране.

26 Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, *Службени гласник РС*, бр. 94/2017 и 52/2021.

правне последице у правном промету.²⁷ Електронски потпис, односно печат садржи податке у електронском облику о физичким и правним лицима. Њихова основна улога је да потврђују интегритет података које садрже и да *ујврђују идентитет* потписника.²⁸ Осим тога, зависно од степена сигурности (напредни и квалификовани електронски потпис, односно печат), могу имати и друга важна правна дејства у правном промету. У српском праву квалификовани електронски потпис има правно дејство *својеручној потписивања*, а некад и *замене овере својеручној потписивања*, уколико је то посебно предвиђено.²⁹

На овом месту је, стога, важно посебно нагласити да српско право обезбеђује електронску идентификацију приликом електронске регистрације и за то захтева коришћење квалификованог електронског потписа. Такође је његово коришћење нарочито важно за својеручно потписивање регистрационе пријаве – коју овде замењује коришћење квалификованог електронског потписа. Поступак електронске регистрације оснивања подразумева да се поред регистрационе пријаве, коју потписују овлашћена лица, користе и други (електронски) документи. Њихово потписивање и овера уређени су општим правилима о електронским документима и електронској идентификацији.³⁰ За сада је могуће да регистрациону пријаву потпише само лице чији је квалификовани електронски потпис издат шемом идентификације на територији Републике Србије, али би ускоро требало да буде могуће и признање страних шема идентификације и коришћење квалификованих електронских потписа који су издати у иностранству.³¹

27 На пример, само висок степен поузданости утврђен шемом електронског идентитета замењује потпис странке на поднеску у општењу са органом јавне власти. Вид. Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, чл. 20.

28 Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, чл. 2 ст. 1 тач. 20.

29 Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, чл. 50.

30 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 11.

31 То је био један од основних разлога за недавно усвојене измене Закона о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, и оне су се односиле на омогућавање међусобног признања квалификованих сертификата за електронски потпис издатих у иностранству. Више о међусобном признању и коришћењу страних квалификованих електронских потписа вид. и Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, Акциони план за унапређење позиције Републике Србије на ранг листи Светске банке о условима пословања – *Doing Business* за период 2020–2023. године, мера 1.1.0. Предлаже се, наиме, увођење неке врсте *e-residency*, које би омогућило електронску пријаву на порталу *e-uprava*, као и доцније лично појављивање и идентификовање лица у дипломатско-конзуларном представништву Републике Србије ради преузимања картице са електронским потписом.

За регистрацију оснивања привредног друштва неопходно је подношење регистрационе пријаве, као и достављање других докумената. Највећи значај међу њима свакако има оснивачки акт (и статут), а затим и други документи, попут доказа о уплати улога оснивача, извода из казнене евиденције, пуномоћја и слично. Као и за регистрациону пријаву, од значаја је форма у којој се ови документи могу сачинити и доставити, укључујући и начин њиховог потписивања (и овере).

2. Сачињавање, достављање и пријем електронских докумената ради електронске регистрације оснивања

Свака регистрација оснивања привредног друштва обавезује подносиоца пријаве да уз регистрациону пријаву обавезно достави одређене документе и друге акте који су нужни ради оснивања привредног друштва. У случају електронске регистрације је према пракси домаћих органа нужно да се ови документи доставе или као електронски, или као дигитализовани документи. Другим речима, није дозвољено достављање фотокопија или докумената који нису састављени као електронски документи, односно који нису дигитализовани.

Тиме је поступак електронске регистрације обухватио и сигурно *електронско достављање* електронских (дигитализованих) докумената, при чему њихов садржај или форма не утичу на електронску регистрацију. Уместо да се изврши регистрација увидом у папирну документацију, која је достављена лично или поштом; електронска регистрација омогућава достављање све неопходне документације за оснивање привредног друштва електронским путем, што може да буде лакше и брже од достављања папирне документације. Будући да је нужно успоставити сигурност у електронском достављању, није било довољно омогућити слање „обичних“, већ искључиво електронских или дигитализованих докумената који садрже електронски потпис. На тај начин, омогућена је строжа контрола и већа сигурност коришћења докумената у поступку електронске регистрације оснивања привредног друштва.

Искуства током пандемије су указала на значај и могућност широке примене спровођења целокупног поступка електронске регистрације оснивања пред Агенцијом за привредне регистре, о чему ће касније посебно бити речи.

а) Оснивачки акт и дрући документи

Један од најважнијих докумената нужних за регистрацију оснивања привредног друштва представљају оснивачки акт (као и статут акционарског) привредног друштва које се оснива. И овај документ може да буде сачињен не само у папирној, већ и у електронској форми.³² Такође је могуће да оснивачки акт састављен у форми која није електронска буде дигитализован – чиме се омогућава његово даље коришћење у електронском облику.³³

За оснивачки акт и статут, као и за друге документе сачињене у електронској форми, од значаја је форма у којој се сачињавају, као и начин на који се остварује строжа форма – када је она предвиђена. Већ је било речи о томе да електронски потпис, односно печат садржи податке у електронском облику о физичким и правним лицима, са основном улогом да потврде интегритет података које садрже и да *ујврде идентитет* потписника.³⁴ Осим тога, електронски потпис може имати и друга важна дејства, зависно од степена сигурности. На овом месту је нарочито од значаја напоменути да код нас квалификовани електронски потпис има правно дејство *својеручној потписивања*, а некад и *замене овере својеручној потписа*, уколико је то посебно предвиђено.³⁵ Дакле, квалификовани електронски потпис може да *замени својеручни потпис*, односно не може му се оспорити пуноважност или доказна снага само због тога што је у електронском облику; уједно може и да *замени оверу својеручној потписа*, али само када је то изричито предвиђено.

Општим одредбама ЗОПД је предвиђено да се приликом оснивања привредног друштва захтева обавезна овера потписа оснивача друштва. Даље је (дакле, посебном и изричитом) одредбом Закона о привредним друштвима предвиђено да се сматра да квалификован електронски потпис чланова друштва на електронском документу замењује оверу потписа, осим уколико то није у супротности са прописима којима се уређује промет непокретности.³⁶ Другим речима, ЗОПД је изричито предвидео да квалификован електронски потпис чланова друштва на

32 Вид. изричито о таквој могућности ЗОПД, чл. 11 ст. 9.

33 Дигитализација подразумева конверзију документа који није издат у електронском облику у електронски облик. Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, чл. 2 ст. 1 тач. 43 и 44.

34 Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, чл. 2 ст. 1 тач. 20.

35 Закон о електронском документу, електронској идентификацији и услугама од поверења у електронском пословању, чл. 50.

36 ЗОПД, чл. 11 ст. 2.

оснивачком акту (и статуту) друштва које се оснива, не само да има функцију идентификације и својеручној потписивања већ и замењује оверу својеручној потписи.

Оправдање такве претпоставке види се у потреби отклањања трошкова оснивача приликом овере потписа и уопште омогућавања дигитализације и јачања „економичности, ефикасности и ефективности пословања“.³⁷ Иако су многа национална права у овој ствари била врло опрезна, сматрајући поступак регистрације сувише ризичним да би се ослонило на уобичајена средства електронске идентификације, српско право му указује пуно поверење.³⁸ Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, истиче, на пример, да „електронски потпис обезбеђује исти ниво сигурности аутентичности оснивача као овера потписа“.³⁹ Тиме се у постављању регулаторних циљева очигледно (и искључиво) водило разлозима ефикасности, уштеде трошкова и убрзане процедуре регистрације.

Најзад, на овом месту вредно је поменути да српско право не условљава електронску регистрацију оснивања привредних друштава обавезним коришћењем већ унапред предложених оснивачких аката и статута привредних друштава (модел оснивачког акта, односно модели статута). Иако је Агенција за привредне регистре понудила оснивачима моделе оснивачких аката за све форме привредних друштава, њихово коришћење није обавезно.⁴⁰ Дакле, електронска регистрација оснивања привредног друштва могућа је након достављања електронског оснивачког акта без обзира на то како је сачињен њихов садржај.

б) Електронско плаћање

Електронска уплата накнаде за регистрацију нужна је фаза у поступку електронске регистрације. Електронско плаћање омогућено је коришћењем платних картица (*Visa*, *MasterCard*, *DinaCard*) путем

37 Образложење Нацрта закона којим се мењају и допуњују одредбе Закона о привредним друштвима из 2017. године, доступно на адреси: <http://vs3836.cloud-hosting.rs/misljenja/1402/obr/Obrazlozenje.pdf>, 10. 6. 2021, 5. Конкретна уштеда у овом кораку износи 300 РСД по потпису по копији. Извор: Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, Опис проблема у свим областима, према методологији Светске банке – Отпочињање пословања, табела 6, број 1.

38 Детаљније вид. Т. Јевремовић Петровић, 125–131.

39 Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, Опис проблема у свим областима, према методологији Светске банке – Отпочињање пословања, табела 6, број 1.

40 Модели оснивачких аката које је сачинила АПР могу се бесплатно преузети на интернет страни ове Агенције: <https://www.apr.gov.rs>, 10. 6. 2021.

апликације која чини део система електронске регистрације. Ова електронска уплата односи се само на накнаду за регистрацију, али не и друге уплате (на пример, уплату оснивачког улога чланова друштва).

Иако за сада не постоји обједињени систем комуникације Агенције за привредне регистре и пословне банке, предлози иду чак и у том смеру. Тако се најављује могућност електронске комуникације АПР и пословних банака, чиме би се омогућило истовремено отварање рачуна у банци са регистрацијом привредног друштва у АПР.⁴¹ За сада је и даље обавезно отварање рачуна у пословној банци лично, и уз подношење неопходних докумената.

в) Потврда о пријему регистрационе пријаве

Српско право уредило је могућност да се потврда о примљеној електронској пријави Агенцији за привредне регистре може слати и електронским путем. Достављање ове потврде се врши на електронску адресу која је наведена у регистрационој пријави.⁴²

3. Одлука регистратора и њено отправљање електронским путем

Последњи корак у електронској регистрацији оснивања привредних друштава представља достављање решења о регистрацији. И овај корак омогућен је путем достављања решења регистратора, који се сачињава у електронској (ПДФ) форми, и прати га електронски потпис регистратора. Решење регистратора у електронској форми се шаље на регистровану електронску адресу за пријем електронске поште основног привредног друштва, односно адресе наведене у пријави.⁴³

На овом месту ваља нагласити да спровођење целокупног поступка електронске регистрације није искључило контролу коју, приликом одлучивања о регистрационој пријави, врши регистратор.⁴⁴ Иако је систем електронске регистрације омогућио аутоматску контролу унетих података приликом попуњавања регистрационе пријаве, она не замењује контролу коју и даље спроводи регистратор, већ само отклања најчешће узроке одбацивања пријаве (изостанак податка у неком од

41 Програм за унапређење позиције РС на ранг-листи Светске банке, Акциони план за унапређење позиције Републике Србије на ранг листи Светске банке о условима пословања – *Doing Business* за период 2020–2023. године, мера 1.1.4.

42 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 12 ст. 3.

43 Закон о поступку регистрације у АПР, чл. 24 ст. 2.

44 Вид. посебно чл. 14 Закона о поступку регистрације у АПР.

обавезних поља регистрационе пријаве, неисправно унете податке које систем може да препозна и слично).

IV Електронска регистрација привредних друштава током пандемије Covid-19

Након Закључка Владе Републике Србије 05 бр 53–2561/2020 који је обавезао државне органе управе, организације, установе, јавна предузећа и друге организације чији је оснивач или већински власник Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе да обуставе рад са странкама путем непосредног контакта, Агенција за привредне регистре поступила је према овом Закључку.⁴⁵ Она је обавестила јавност да обуставља рад са странкама путем непосредног контакта, односно путем шалтера и упутила кориснике да поред могућности слања својих докумената и захтева у папирној форми користе и електронске сервисе Агенције.⁴⁶ Међу њима је у том тренутку већ био омогућен и сервис електронске регистрације оснивања једночланог и вишечланог друштва са ограниченом одговорношћу, чије је увођење у претходним годинама коинцидирало са овом ситуацијом. Нормализација рада шалтерске службе Агенције је успостављена тек 11. маја 2020. године.

Могућност електронске регистрације оснивања привредних друштава на тај начин је постојала чак и током трајања ванредног стања. Штавише, уочено је да је коришћење електронских сервиса при Агенцији било повећано. Тако је, на пример, од почетка 2020. године било основано 238 друштава са ограниченом одговорношћу, с тим да је коришћење електронског сервиса регистрације оснивања у марту порасло за 70 одсто у односу на јануар и 48 одсто у односу на фебруар те године.⁴⁷ Током марта је електронски регистровано оснивање 142, а током априла 182 друштва са ограниченом одговорношћу.

Ипак, последице пандемије утицале су на укупан број новооснованих привредних друштава који се значајно смањило током априла и

45 Закључак Владе 05 бр 53–2561/2020 о обустављању рада са странкама путем непосредног контакта у свим органима државне управе, Аутономне покрајине Војводине и јединица локалне самоуправе, посебним организацијама, установама, јавним предузећима и другим организацијама којима је оснивач или већински власник Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, *Службени гласник РС*, бр. 35/2020 и 37/2020.

46 Вид. вести Агенције за привредне регистре од 19. марта 2020. године, доступно на адреси: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

47 Вид. вести Агенције за привредне регистре од 10. априла 2020. године, доступно на адреси: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

маја. Тако је укупан број новооснованих друштава до краја маја износио чак 3646, иако то није било значајно мање у односу на исти период током 2019. године (3891 новоосновано привредно друштво). Од тог броја, чак 497 друштава са ограниченом одговорношћу је основано путем електронског сервиса регистрације оснивања, што је довело до повећања од 38% у односу на исти период претходне године.⁴⁸ Крајем прошле године смањила се разлика у укупном броју основаних друштава, па је од јануара до новембра 2020. године било регистровано оснивање 8439 привредних друштава, док је у истом периоду 2019. године било регистровано 8476 привредних друштава. Примећено је и значајно мање брисања привредних субјеката, па је током 2020. године обрисано само 7982 привредна друштва, док је тај број током 2019. године износио чак 27163 привредна друштва (при чему је до краја новембра од 26754 обрисана привредна друштва било чак 24380 привредних друштава која су брисана по службеној дужности, након спроведеног поступка принудне ликвидације).⁴⁹

V Закључак

Електронска регистрација ради регистровања отпочињања привредне делатности први пут је омогућена у Србији у Агенцији за привредне регистре 2017. године. У првом тренутку је електронска регистрација омогућавала регистрацију предузетника, а од краја 2018. године и регистрацију оснивања једночланог друштва са ограниченом одговорношћу. Средином 2019. године електронска регистрација оснивања је омогућена и за вишечлано друштво са ограниченом одговорношћу.

Увођење електронске регистрације оснивања нарочито је у Србији било подстакнуто потребом напретка на *Doing Business* листи Светске банке. Електронска регистрација оснивања и њено ефикасније функционисање и даље остају један од приоритета у овој области. У том циљу је Влада Републике Србије усвојила Програм за унапређење позиције Републике Србије на ранг-листи Светске банке о условима пословања – *Doing Business* за период 2020–2023. године. Циљ усвојеног програма је даље унапређење ефикасности поступка оснивања привредног друштва, и конкретне мере које ће се предузети у том правцу. Оне

48 Вид. вести Агенције за привредне регистре од 12. јуна 2020. године, доступно на адреси: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

49 Вид. иконографика „Регистровани привредни субјекти“ и „Подаци о основаним и обрисаним привредним субјектима у 2020. години“, доступно на адреси: www.apr.gov.rs, 12. 5. 2021.

обухватају, између осталог, и издавање електронског квалификованог сертификата, као и признање страних електронских сертификата, даље обједињење електронских процедура, сарадњу надлежних органа и других субјеката приликом оснивања друштава, као и ширу информисаност о условима оснивања.

Поступак електронске регистрације оснивања привредних друштава пред Агенцијом за привредне регистре одвија се искључиво електронским путем, без потребе физичког присуства оснивача пред овим органом ради оснивања. Поступак обухвата неколико важних фаза. Пре свега, омогућено је подношење електронске регистрационе пријаве путем корисничке апликације. Потписивање регистрационе пријаве и свих других докумената нужно је уз коришћење квалификованог електронског потписа, који је издат на територији Републике Србије.

Поступак електронске регистрације оснивања такође подразумева прилагање, слање и пријем докумената који су нужни за поступак регистрације. Поступак је омогућио да се сви документи могу слати електронским путем. Будући да је нужно успоставити сигурност у електронском достављању, није било довољно омогућити слање „обичних“, већ искључиво електронских или дигитализованих докумената који садрже електронски потпис. На тај начин омогућена је строжа контрола и већа сигурност коришћења докумената у поступку електронске регистрације оснивања привредног друштва.

Приликом електронске регистрације могуће је састављање оснивачког акта у форми електронског документа, при чему квалификован електронски потпис чланова друштва на електронском документу замењује оверу потписа, осим уколико то није у супротности са прописима којима се уређује промет непокретности. Такође је могуће да оснивачки акт буде сачињен и у форми која није електронска, када је за потребе поступка електронске регистрације нужно да буде дигитализован. Тиме се, наиме, омогућава његово даље коришћење у електронском облику. ЗОПД је изричито предвидео да квалификован електронски потпис чланова друштва на оснивачком акту (и статуту) друштва које се оснива, не само да има функцију идентификације и својеручног потписивања, већ и замењује оверу својеручног потписа. Овом одредбом је остварен важан (и у овом случају искључив) регулаторни циљ – ефикасност, уштеда трошкова и убрзана процедура регистрације. До сада нема података о негативним искуствима или злоупотребама квалификованог електронског потписа.

Најзад, електронска регистрација оснивања је обухватила могућност електронске уплате накнаде за регистрацију, након које се аутоматски шаље потврда о примљеној електронској пријави на елек-

тронску адресу која је наведена у регистрационој пријави. Најзад, последњи корак у електронској регистрацији оснивања привредних друштава представља достављање решења о регистрацији. И овај корак омогућен је путем достављања решења регистратора, који се сачињава у електронској (ПДФ) форми, и прати га електронски потпис регистратора. Решење регистратора у електронској форми се шаље на регистровану електронску адресу за пријем електронске поште основаног привредног друштва, односно адресе наведене у пријави.

Након Закључка Владе Републике Србије, који је обавезао државне органе управе и друге органе и организације да обуставе рад са странкама путем непосредног контакта, Агенција за привредне регистре је обавестила јавност да обуставља рад са странкама путем непосредног контакта, односно путем шалтера и упутила кориснике да поред могућности слања својих докумената и захтева у папирној форми користе и електронске сервисе Агенције. Међу њима је био и сервис електронске регистрације оснивања једночланог и вишечланог друштва са ограниченом одговорношћу.

Могућност електронске регистрације оснивања привредних друштава је постојала и током трајања ванредног стања (од 19. марта до 11. маја 2020. године). Иако је уочено да је коришћење електронских сервиса при Агенцији било повећано, гледано у односу на претходне периоде, последице пандемије утицале су на укупан број новооснованих привредних друштава који се значајно смањило током априла и маја. Ипак, могућност електронске регистрације показала се изузетно значајним и важним електронским поступком, те је искуство које је донела пандемија само подстакло његово даље унапређење и коришћење.

Коришћена литература

- Bock Lenard, „Online-Gründung und Digitalisierung im Gesellschaftsrecht – Der Richtlinienvorschlag der Europäischen Kommission“, *DNotZ*, Nr. 9/2018.
- Borselli Angelo, Farrando Miguel Ignacio, „Corporate Law Rules in Emergency Times Across Europe“, *ECFR*, Nr. 3–4/2020.
- Ventoruzzo Marco, Conac Pierre-Henri, Fleischer Holger, Lau Hansen Jesper, Kroeze Maarten J., Merkt Hanno, Recalde Castells Andrés, Teichmann Christoph, Wyckaert Marieke, „Editors’ Note: Europe Faces COVID-19“, *ECFR*, Nr. 2/2020.
- Вујисић Драган, „Дигитализација компанијског права“, *Право и привреда*, бр. 4–6/2019. (Vujisić Dragan, „Digitalizacija kompanijskog prava“, *Pravo i privreda*, br. 4–6/2019)

Enriques Luca, „Pandemic-Resistant Corporate Law: How to Help Companies Cope with Existential Threats and Extreme Uncertainty During the Covid-19 Crisis“, *ECFR*, Nr. 3–4/2020.

Јевремовић Петровић Татјана, *Модели оснивачких акција*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2019. (Jevremović Petrović Tatjana, *Modeli osnivačkih akata*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2019)

Knaier Ralf, „Digital first, Bedenken second? Ein kritischer Blick auf den Kommissionsvorschlag betreffend den Einsatz digitaler Instrumente und Verfahren im Gesellschaftsrecht“, *GmbHHR*, Nr. 11/2018.

Lieder Jan, „Digitalisierung des Europäischen Unternehmensrechts: Online-Gründung, Online-Einreichung, Online-Zweigniederlassung“, *NZG*, Nr. 28/2018.

Teichmann Christoph, „Die elektronische Gründung von Kapitalgesellschaften“, *GmbHHR*, Nr. 1/2018.

Hamilton Robert, Macey Jonathan, Moll Douglas, *Cases and Materials on Corporations including Partnerships and Limited Liability Companies*, Eleventh Edition, American Casebook series, West, St. Paul, 2010.

Tatjana JEVREMOVIĆ PETROVIĆ, PhD

Full Professor at the University of Belgrade Faculty of Law, Serbia

ON-LINE REGISTRATION OF COMPANIES IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

In this paper author presents an overview of the procedure of electronic registration of the companies' formation in the Serbian law. This procedure was made possible for the first time in 2017 for the purpose of electronic registration of entrepreneurs, and shortly afterward the establishment of a single-member and multi-member limited liability company.

The procedure is performed entirely electronically. It is possible to submit electronically the registration application for founding a company, as well as to electronically sign the application using a qualified electronic signature. The possibility of composing and submitting electronic or digitized documents and their electronic signing is also envisaged. Finally, electronic registration ends with the delivery of the registrar's decision in the electronic form to the registered e-mail address.

The introduction of the electronic registration procedure, and then its wider and more efficient application, represents one of the important goals in further improvement in the efficiency of the procedure of establishing a company in Serbia. This procedure came to the fore during the Covid-19 pandemic, and the experiences from that period may be important in the further improvement of this procedure.

Key words: *On-line Registration. – Foundation of the Company. – Electronic Signature. – Electronic Document. – COVID-19.*

Датум пријема рада: 30. 7. 2021.

Датум прихватања рада: 8. 9. 2021.